

"Beşinci temsil: Tecerrüt sırrıdır." Tecerrüd sırrına göre, kudret nazarında büyük ile küçük nasıl eşit olabilir?

“Meselâ: Teşahhusattan mücerred bir mahiyet, bütün cüz’iyatına en küçüğünden en büyüğüne tenakus etmeden, tecezzi etmeden bir bakar, girer. Teşahhusat-ı zahiriye cihetindeki hususiyetler, müdahale edip şaşırtmaz. O mahiyet-i mücerreden nazarını tağyir etmez. Meselâ: İğne gibi bir balık, balina balığı gibi o mahiyet-i mücerredeye mâliktir. Bir mikrop, bir gergedan gibi mahiyet-i hayvaniyeyi taşıyor.”(1)

Bu temsilde de yine İlâhî kudrete nisbeten, az ile çoğun, fert ile cemaatin bir farkı olmayacağına ayrı başka örnek verilmiş oluyor. Şu var ki, bu misâl, doğrudan İlâhî kudret hakkında kullanılamaz. Zira, **“teşahhusattan mücerred bir mahiyet”**e kudret taalluk etmez; bu mahiyet mahluk değildir, mücerret bir mânadır. Kudret ise o mahiyetin cüz’i fertlerine taalluk eder. Meselâ, balık kelimesi bir cins isimdir, bir mahiyetin unvanıdır; küllî bir mâna taşır ve bu mâna mahluk değildir. Ancak bu küllî mânayı taşıyan cüz’i fertler, yani bildiğimiz bütün balıklar müşahhaslardır; hariçte vücutları vardır. İşte bir tek balığa da balık denir, binlerce ve milyarlarca balığa da yine balık denir. Burada bir ile milyanın farkı yoktur.

Üstat Hazretleri Allah’ın sonsuz kudreti için azla çoğun, fertle cemaatin farkı olmadığına mahiyetler âleminde bir örnek vermiştir. Daha önce de ifade edildiği gibi, bu temsiller hakikatin kabulüne akli yaklaştırmak içindir, hakikate aynen uygulanmaları gerekmez ve böyle bir uygulama yanlış telakkilere de yol açabilir.

Bu vesileyle konuyla yakın ilgisi bakımından mahiyet ve hakikat üzerinde kısaca duralım:

Eşyanın ilm-i ilâhîdeki hallerine **“mahiyet”** denilir. Bu ilmî vücutlara Muhyiddin Arabî Hazretleri **“âyan-ı sabite”** demiştir. İlmî vücutlar mahluk değildirler, ancak kudret dairesine çıktıklarında mahluk olurlar ve **“hakikat”** adını alırlar.

Buna göre, Allah’ın ilmindeki mahiyetler esmâ-i ilâhiyenin gölgeleri, ilim dairesinden kudret dairesine geçenler ise gölgelerin gölgeleridir.

(1) bk. [Sözler, Yirmi Dokuzuncu Söz.](#)